

Doe maar gewoon een ambtenaar die helpt

Voor burgers met ideeën biedt het regeerakkoord een nieuw wapen: het recht om 'uit te dagen'. In de praktijk is het bot, en onbekend.

Caitlin Stooker & Jan Fred van Wijnen

Jongeren

'Terug naar de natuur; vooruit in het leven!' Zo probeert stichting Boss jongeren weer op het rechte pad te brengen met outdoor-activiteiten. De gemeente Eindhoven keurde de Right to Challenge goed.

Dierenweide

Dierenweide Leeuwenkuil in Lansingerland dreigde te verdwijnen wegens bezuinigingen. Via Right to Challenge hebben bewoners met succes het beheer van de weide overgenomen. Ze voeren onder meer het dagelijks onderhoud uit.

Plein Heusden

Inwoners van Heusden maakten een plan voor een nieuw dorpsplein, met nieuwe bestrating, parkeerplaatsen, oplaadpunten voor elektrische auto's, bloemperken en veilige wandelroutes. Een haarzuivere Right to Challenge.

Op een leeg terras in Heusden, een kerkdorp in het zuiden van Brabant, klappt Ruud Wijnen zijn laptop open. Hij draait het beeldscherm naar ons toe en laat een artist's impression zien van het dorpsplein.

'Het wordt een belevingsplein', zegt hij.

Wijnen — een freelancemarketeer — voert een groep bewoners aan die hun gemeente willen strikken voor een ambitieuze renovatie. Het dorp mist een kloppend hart. Er is weinig wat de schaarse jeugd na het schooldiploma nog ertoe verleidt te blijven. Een mooi plein zou vitaliteit kunnen brengen.

We kijken van het scherm naar het echte plein, tegenover het terras, en proberen ons voor te stellen wat een facelift voor deze plek kan doen.

Het hart van Heusden is nu een uitgestorven parkeerplaats. Middenin staat een gesloten 'foodcar' met het opschrift 'Beer and Beefs', in afwachting van een evenement. Een bronzen beeld van een mannetje met een schep, de Peelwerker, kijkt onverstoorbaar naar zijn voeten. Mensen lopen er niet, op deze zonnige donderdagochtend in mei.

Dit plein kan er alleen maar op vooruitgaan.

GLASBAKKEN

Dat is ook het idee van het dorpsoverleg, een groep van zeven actieve inwoners. Ruim twee jaar geleden zitten ze bij elkaar in een voormalige katholieke school. Ze bespreken een acuut probleem: de glasbakken op het plein. Die maken te veel lawaai. Maar al snel gaat het gesprek over de toekomst van het dorp.

De wensen zijn eenvoudig. 'Een veilige oversteekplaats naar het plein', zegt winkelier Frank Maas, die de lokale Spar exploiteert.

'Wat taxistandplaatsen,' zegt Marian Kessels, eigenaar van het kleine hotel Huys van Heusden, op de kop van het plein, 'maar niet voor mijn deur.'

'Ik vind alles goed, als de parkeerplaatsen maar blijven', zegt Jeroen van Oosterhout, eigenaar van partycentrum De Pandoer en de foodcar op het plein.

Een ambtenaar van de gemeente Asten, het grotere geheel waar Heusden bij hoort, vindt een potje van ruim €10.000. Daar wordt een artist's impression van betaald. Eind februari gaat het voorstel naar de gemeenteraad. Kosten: bijna €1 mln, exclusief btw. Daarvoor krijgt het plein nieuwe straatstenen, nette parkeerplaatsen, oplaadpunten voor elektrische auto's, bloemperken en veilige wandelroutes. Een plek voor braderieën en andere evenementen die mensen naar Heusden trekken.

Het geld blijft wel binnen de Brabantse familie, want het werk wordt verdeeld over aannemers en hoveniers in het dorp. En als ook de dorpelingen zelf de mouwen opstropen, kan er

nog een flink bedrag vanaf.

Met dit voorstel dagen de inwoners van Heusden hun gemeente uit. Right to Challenge heet dat, in goed Nederlands. Anders gezegd: als jullie je taak niet naar behoren uitoefenen, dan doen wij het zelf.

Dit uitdaagrecht is komen overwaaien uit Engeland. In Nederland wordt er al vier jaar over gepraat. Het is een nieuw instrument in het orkest van de participatiemaatschappij.

De gemeenten die dit recht hebben ingevoerd zijn terug te vinden op een interactieve kaart van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG). Heusden (gemeente Asten) staat op deze kaart, samen met bijna zeventig andere gemeenten. Maar de bekendheid is niet groot, bij burgers noch ambtenaren. Het FD kan vrijwel geen gemeentelijke voorlichters vinden die een project kunnen aanwijzen, of zelfs maar van het recht hebben gehoord.

'TRENDJE'

Ook in Heusden — een haarzuiver Right to Challenge — noemt iedereen het maar een burgerinitiatief. Right to Challenge? Geen idee.

Mathilde van de Ven, beleidsmedewerker bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), ziet een verband tussen het nieuwe concept en de decentralisatie bij de overheid. 'Tegelijkertijd zijn er steeds meer inwoners met ideeën. Dat vraagt om een andere manier van werken voor de gemeenten', zegt Van de Ven. In Nederland is het tot nu toe 'een trendje', zegt ze, 'het bulkte nog niet van de challenges'.

Burgerinitiatief, burgerparticipatie, doe-democratie, netwerksamenleving, Right to Challenge: het klinkt als het zoveelste etiket. Toch is er volgens Van de Ven een verschil. 'Dit gaat echt over de overdracht van een gemeentelijke taak.'

'Het is een specifieke vorm van burgerinitiatieven', zegt Tine de Moor, hoogleraar sociale en economische geschiedenis aan de Universiteit van Utrecht. Het past binnen de bredere trend van burgers die het heft in eigen hand nemen.

Wat Right to Challenge anders maakt, is dat het recht is opgenomen in het regeerakkoord. 'Het biedt burgers een kader om zich met het bestuur te bemoeien', zegt De Moor. Het komt dus van bovenaf: de overheid geeft de ruimte, maar wil spelregels bepalen. 'Tegelijkertijd zijn er genoeg burgerinitiatieven zonder deze kaders. Vooral in de zorg en op energiegebied.'

NIEUWE WETGEVING?

Het ministerie van Binnenlandse Zaken heeft onderzocht of er landelijke wetgeving nodig is om het Right to Challenge meer kans van slagen te geven. Maar het is is niet te vangen in één wet, volgens een van de onderzoekers, de Leidse

**BURGER-
INITIATIEF,
BURGER-
PARTICIPATIE,
DOE-DEMOCRATIE,
HET KLINKT ALS
HET ZOVEELSTE
ETIKET**

hoogleraar staats- en bestuursrecht Willemien den Ouden.

'De één wil een speeltuin. Dan heb je met wetgeving voor veiligheid te maken. De ander wil een zwembad openhouden. Dan gaat het om regels voor waterkwaliteit. Die regels bestaan niet voor niets. Die kun je niet zomaar door één nieuwe wet vervangen.'

Daarmee dreigt het Right to Challenge een papieren tijger te worden.

HOEVEEL KOST EEN SPEELTUIN?

De uitdaging begint al bij de begroting, zegt beleidsmedewerker Van de Ven van de VNG: 'Daarin staat meestal geen budget voor een individuele taak. Daar begint het concept al te schuren.'

Hoogleraar De Moor verbaast dat niet: 'Mensen zijn met een reden zo actief geworden. Het aanbod van de overheid, of na privatisering, is onvoldoende of wordt niet genoeg aangepast aan de lokale markt. Een Groninger heeft andere

behoeften dan een Rotterdammer.'

Bovendien denkt de burger niet als een ambtenaar. 'Inwoners combineren allerlei zaken in één plan', zegt VNG-medewerker Van de Ven, 'die bij de gemeenten onder verschillende afdelingen vallen: groen, sport, cultuur, eenzaamheid. Uit welk potje moet het dan komen?'

Ook in Engeland, de bakermat van het uitdaagrecht, blijven de hindernissen aanzienlijk. De VNG heeft het uitgezocht: concurrentie tussen burgers en commerciële partijen, ingewikkelde trajecten binnen de gemeentelijke bureaucratie, kennisachterstand bij bewoners. En dan nog een verklaring van puur psychologische aard: ambtenaren voelen zich aangevallen.

Maar de ervaring is niet alleen negatief. 'Dankzij Right to Challenge reageren lokale overheden nu wel serieus op burgerinitiatieven, en ze bieden er ruimte voor', zegt de Utrechtse historicus De Moor.

Hoogleraar Den Ouden zag in haar onderzoek dat in veel gevallen de burgers de overheid niet vervangen, maar nieuwe dingen willen initiëren of zaken anders willen organiseren, eventueel in samenwerking met de overheid. 'Het is daarmee een soort burgerinitiatief plus. Maar Right to Challenge klinkt natuurlijk hipper.'

Ze adviseert het ministerie dan ook niet om een nieuwe wet te maken, maar om meer 'rechten' in te voeren om de burger helpen: recht op informatie, recht op ondersteuning. 'Je hebt meer aan dienstbare ambtenaren dan aan regels', zegt ze. 'Als ambtenaren graag helpen, zwaaien de burgers ook niet direct met hun rechten. Dat werkt veel beter.'

Dit lijkt ook in Engeland de toegevoegde waarde: de wet is vooral een middel om toegang te krijgen tot het bestuur.

1
€1 mln

Het nieuwe stadsplein in Heusden kost €1 mln, excl. btw. Het werk wordt verdeeld over aannemers en hoveniers in het dorp. Als ook de dorperlingen de mouwen opstropen, kan er nog flink wat vanaf.

Selwerd

In Groningen tracht wijkbedrijf Selwerd met Right to Challenge mensen uit de bijstand te halen en weer werkervaring op te laten doen. Onder meer door het uitvoeren van klussen voor woningcorporaties of door het rijden op de wijktaxi.

19

Het Right to Challenge is niet het gedroomde einde van de gemeentelijke bureaucratie. Al zouden de gemeenten strooien met budgetten, dan nog blijven de belangrijkste taken bij het lokale bestuur: veiligheid, zware zorg, het sociale vangnet. 'Die taken zijn uitgesloten van het recht', zegt VNG-medewerker Van de Ven.

Bovendien zullen er ambtenaren nodig zijn om toezicht te houden op de initiatieven. Commerciële partijen zouden anders makkelijk projecten kunnen bedenken, en de regeling misbruiken. En bewoners moeten bezwaar kunnen maken tegen de plannen, ook als die van mede-inwoners zijn.

OVERHEID ALS BURGERINITIATIEF

'Je moet als uitdager wel kunnen aantonen dat de omgeving erop zit te wachten', zegt Van de Ven, 'en je moet transparant zijn over eventuele bezwaren.'

Eigenlijk, concludeert bestuurskundige Den Ouden, 'is de overheid zelf een burgerinitiatief.' Alleen de rol lijkt nu wat te veranderen: de tijd vraagt om een res-

ponsieve overheid. Een faciliterende. Dat zal alleen nog maar toenemen.'

Ook in het Brabantse kerkdorp Heusden, waar de bewoners nu het oordeel van de gemeenteraad moeten afwachten, lijkt de historische cirkel rond. Hier zijn geen tegenstanders van het nieuwe plein. Geld is het enige struikelblok. De ambtenaren staan op het punt een bureau in te huren dat de mogelijkheden voor subsidie in kaart brengt.

Honderd jaar geleden, toen het dorp nog weinig meer was dan een paar boerderijen, wilden de inwoners een eigen kerk. Het bisdom in Den Bosch was akkoord, als ze het maar zelf zouden betalen. De Heusdenaren richtten een coöperatieve winkel op, die zo goed liep dat ze zich niet alleen een kerk konden veroorloven, maar ook een groot nieuw schoolgebouw.

'Burgerinitiatief zit in ons bloed', zegt Ruud Wijnen. 'Daarom denk ik dat het gaat lukken.'

Caitlin Stooker en Jan Fred van Wijnen zijn redacteurs van het FD.

